

УДК 316.77.

Авксентьев Александр Леонидович

доцент, к.філос.н.,
Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, Харків, 61022,
avks64@i.ua;

<http://orcid.org/0000-0003-0442-2561>

ПРАНКИНГ ЯК СПЕЦИФІЧНА ФОРМА ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Розглядається феномен пранкінгу як специфічної форми політичної комунікації. Простежується еволюція та етапи розвитку цього явища починаючи з кінця XIX століття, коли з'явилися телефони. Акцентується на тому, що саме двостадійна побудова моделі пранкінгу сприяє його укоріненню у політичній культурі суспільства. Виявляється певний зв'язок розвитку пранкінгу з досягненнями науково-технічного прогресу у сфері засобів масової інформації. Показано, як з появою Інтернету відбувається перетворення пранкінгу на важливий сегмент сфери соціальних комунікацій, а пранкерства – чи не на окрему професію, як розширюється коло «жертв» пранкерства за рахунок відомих політичних діячів і лідерів певних держав, що своєю чергою впливає на формування суспільної думки щодо цих об'єктів пранкерства.

Відзначається, що результатом розвитку пранкінгу є ускладнення та урізноманітнення циркуляції політичної інформації між різними елементами політичної системи, між політичною та соціальною системами, між керованими та керуючими, а також між політично активними і пасивними прошарками населення. Для ілюстрації пропонується схематична структура пранкінгу. Робиться висновок про необхідність зосередження уваги політологів та інших науковців на вивченні цього феномена, виявленні позитивних і негативних аспектів явища. Актуалізується проблема наслідків пранкінгу як з точки зору розвитку політичної комунікації, режиму функціонування політичної системи країни загалом та її окремих частин, так і з точки зору внутрішньої та зовнішньої безпеки держави. Ставиться питання про те, які висновки мають зробити самі політичні лідери, аби не потрапити на гачок пранкерів та не знизити електоральний рейтинг серед населення своєї країни.

Ключові слова: політична комунікація, пранк, структура пранку, розіграш, інформація, безпека, пранкерські атаки.

Авксентьев Александр Леонидович

доцент, к.філос.н.,
Харьковский национальный
университет имени В.Н. Каразина,
площадь Свободы, 4, Харьков, 61022,
avks64@i.ua;

<http://orcid.org/0000-0003-0442-2561>

ПРАНКИНГ КАК СПЕЦИФИЧЕСКАЯ ФОРМА ПОЛИТИЧЕСКОЙ КОМУНИКАЦИИ

Рассматривается феномен пранкинга как специфической формы политической коммуникации. Прослеживается эволюция и этапы развития этого явления начиная с конца XIX столетия, когда появились телефоны. Акцентируется на том, что именно двухстадийное построение модели пранкинга способствует его укоренению в политической культуре общества. Раскрывается определенная связь развития пранкинга с достижениями научно-технического прогресса в сфере средств массовой информации. Показано, как с

появлением Интернета происходит превращение пранкинга в важный сегмент сферы социальных коммуникаций, а пранкерства – в едва ли не отдельную профессию, как расширяется круг «жертв» пранкерства за счет известных политических деятелей и лидеров определенных государств, что в свою очередь влияет на формирование общественного мнения об этих объектах пранкерства.

Отмечается, что результатом развития пранкинга является усложнение и разнообразие циркуляции политической информации между различными элементами политической системы, между политической и социальной системами, между управляемыми и управляющими, а также между политически активными и пассивными слоями населения. Для иллюстрации предлагается схематическая структура пранкинга. Делается вывод о необходимости сосредоточения внимания политологов и других ученых на изучении данного феномена, выделении позитивных и негативных аспектов явления. Актуализируется проблема последствий пранкинга как с точки зрения развития политической коммуникации, режима функционирования политической системы страны в целом и ее отдельных частей, так и с точки зрения внутренней и внешней безопасности государства. Ставится вопрос о том, какие выводы должны сделать сами политические лидеры, дабы не попасть на крючок пранкеров и не снизить электоральный рейтинг среди населения своей страны.

Ключевые слова: политическая коммуникация, пранк, структура пранка, розыгрыш, информация, безопасность, пранкерские атаки.

Oleksandr Avksentyev

Associate professor, PhD in Philosophy
V.N. Karazin Kharkiv National University,
4, Svoboda Sq., Kharkiv, 61022
avks64@i.ua;
<http://orcid.org/0000-0003-0442-2561>

PRANKING AS A SPECIFIC FORM OF POLITICAL COMMUNICATION

The article presents the phenomenon of pranking as a specific form of political communication. The evolution and the stages of this phenomenon's development are traced since the end of the 19th century when telephones appeared. The emphasis is placed on the fact that it is the two-stage building of the pranking model that contributes to the entrenchment of pranking in the political culture of society. A certain connection between the pranking development and the achievements of the scientific and technological progress in the field of mass media is revealed. It is shown how, with the advent of the Internet, pranking turns into an important segment of social communications, and prankerism – into nearly a separate profession, how the circle of “victims” of prankerism expands at the expense of well-known politicians and leaders of certain states, which in its turn affects the formation of public opinion on these objects of prankerism.

It is noted that the result of the pranking development consists in complicating and diversifying the circulation of political information between the various elements of the political system, between the political and social systems, between the administered and the administering, and between the politically active and passive segments of the population. By way of illustration, a schematic structure of pranking is provided. It is concluded that it is necessary to focus the attention of political and other scientists on studying this phenomenon and highlighting its positive and negative aspects. The problem of the consequences of pranking, both in terms of the development of political communication, the operating mode of the political system of a country as a whole and of its individual parts, and in terms of the internal and external state security, emerges full blown. The question is raised as to what conclusions political leaders themselves should draw in order not to take the bait of prankers and not to lower the electoral rating among the population of their country.

Keywords: political communication, prank, prank structure, hoax, information, security, prank attacks.

У XXI столітті у сфері політичних комунікацій досить несподівано сталося те, що ще кілька десятків років тому було принципово важко навіть уявити. В зону отримання, трансляції, ретрансляції, циркуляції політичної інформації вторгається пранк. Отже, що саме відбулося та зростаючими темпами продовжує відбуватися?

Взагалі кажучи, пранк («від англ. – «prank») як явище не є чимось новим; це розіграш (найчастіше по телефону) об'єкта з метою отримання певної інформації (інколи), а головне – спровокувати цей об'єкт на відповідну, неадекватну самодискредитуючу реакцію, як то: розгубленість, паніка, гнів, істерика, тощо. Можна цілком погодитись із загальноприйнятим підходом, згідно з яким пранк зобов'язаний своєю появою телефону, розвитку телефонізації у світі, а першими пранкерами були ще наприкінці XIX століття співробітники телефонної компанії «Bell System». Оператори цієї компанії розважались, з'єднуючи абонентів з незамовленими номерами та втручаючись у телефонні розмови. Такою є перша сторінка попередньої історії сучасного пранкінгу.

Наступний етап розвитку пранкінгу пов'язаний з бурхливим розвитком телефонної мережі у світі, доведенням систем зв'язку не лише до окремих закладів, а й до, образно кажучи, «кожної оселі». Найголовніше – цей етап (30-50-ті роки ХХ ст.) був відзначений автоматизацією телефонних зв'язків і, відповідно, появою телефонів-автоматів («будок») на вулицях. Це ще збільшило, так би мовити, «анонімність» суб'єктів пранку. Але ж, погодьмося, справжньому пранкеру цього замало. Він бажав би не лише посміятися над об'єктом сам, або з численними друзями, які знаходяться поруч; йому бажано виставити жертву пранку на весь «білий світ». І така можливість нарешті з'являється у 60-70-х роках ХХ ст. Вона пов'язана з досягненнями науково-технічного прогресу у сфері засобів масової інформації: поширенням телевізійних та радіомереж, масовим розповсюдженням магнітофонів. Але й і тепер поява на екранах телевізорів, на шпальтах газет інформації (по суті приватного характеру) щодо до певної особи, вилученої за допомогою пранку, це скоріше виняток, «розкіш» для пранкера.

Ситуація кардинально змінюється з появою Інтернету, створенням світової інформаційної «павутини». Відтепер (з кінця

80-х – початку 90-х років) з'являється можливість не просто розіграти об'єкт, а й викласти все дійство у світову інформаційну мережу, залучивши до спостереження за процесом пранку якомога більш широкі верстви споживачів, фактично будь-кого з бажаючих.

Зважимо також на масове розповсюдження у світі у 1990-х роках мобільного зв'язку. Все це зумовило перетворення пранкінгу на суттєвий сегмент сфери соціальних комунікацій. Спочатку «об'єктами», «жертвами» пранкерів були переважно відомі фігури, які не мали відношення до політики: діячі культури, зірки шоу-бізнесу, спорту та ін. Але трохи згодом (приблизно наприкінці 90-х років минулого століття – початку 2000-х років) до них все більше додаються політики. Ось далеко не повний перелік політичних діячів, які потерпіли від пранкерських атак за останні два десятиліття: королева Великої Британії Єлизавета II, кубинський лідер Фідель Кастро, президент Туреччини Р. Ердоган, президент Болівії Ево Моралес, президент Білорусі О. Лукашенко, президент України П. Порошенко, міністр оборони України С. Полторак, міський голова Києва В. Кличко, М. Саакашвілі, І. Коломойський, Г. Зюганов, М. Горбачов та інші.

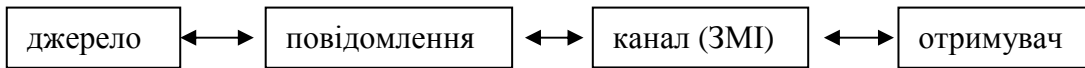
Отже, постає питання, яким чином пранкінг у політиці може бути інтерпретований у контексті теорії політичної комунікації, в чому полягає його специфіка? Тут слід зробити невелику ремарку. «Політична комунікація може розвиватися на кількох рівнях, а саме на міжособовому, груповому і масовому» (Акаймова 2011: 90). Класичні теорії політичної комунікації (Р. Дала, Г. Лассуела, Р.-Ж. Шварценберга та ін.) акцентують увагу на трансляції, циркуляції політичної інформації між різними елементами політичної системи, між політичною та соціальною системами, між керованими та керуючими, суб'єктами, які володарюють, претендентами на владу, а також політично активними і пасивними прошарками населення. Як зазначає Д. Ліллєкер, «у класичних визначеннях політичної комунікації увагу сфокусовано на її джерелах і мотивах; політична комунікація впливає з політичної сфери і повинна мати чітку політичну мету» (Ліллєкер 2010: 10). Але сьогодні ситуація дещо інша. Справа в тому, що «завдяки досягненням у політичній, соціальній та технологічній сферах відбулися зміни і в політичній

комунікації як на рівні стилю, так і в її змісті» (Лиллекер 2010: 12).

Саме одним із втілень зазначених змін якраз і є політичний пранкінг. Цей феномен поки що не став об'єктом системних досліджень науковців, які займаються проблемами політичної комунікації. Тим, хто цікавиться історією політичного пранкінгу, схемами побудови, прикладами пранків і т. ін., можна порекомендувати книгу найбільш відомих на пострадянському просторі «практикуючих» пранкерів Вована і Лексуса (це псевдоніми – справжні імена та прізвища – відповідно, Володимир Олександрович Кузнецов та Олексій

Вікторович Столяров), яку було вперше видано і презентовано у 2017 р. (Вован и Лексус 2018).

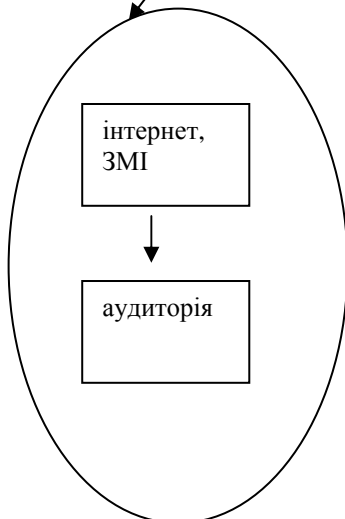
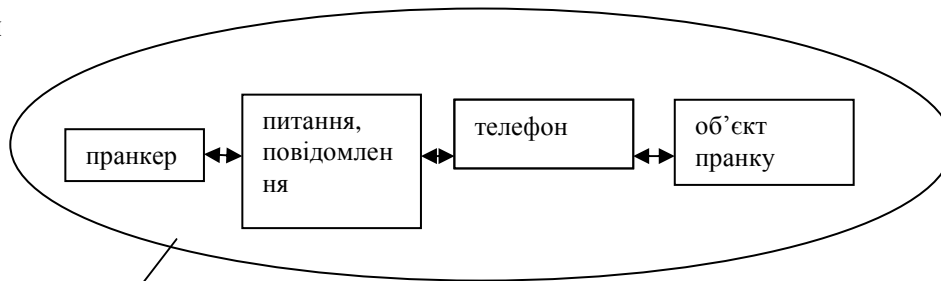
З нашої точки зору, до характеристик пранкінгу як специфічної форми політичної комунікації можна віднести таке. По-перше, на відміну від класичної лінійної структури політичної комунікації пранкінг має двоступеневу, двостадійну структуру. Згідно з Г. Лассуелом, лінійна структура комунікації відображається ланцюгом питань: хто каже, що каже, кому каже, за допомогою яких засобів, який вплив це викликає. Д. Лиллекер з цього приводу наводить таку схему:

(Лиллекер 2010: 34).

У нашому випадку ситуація дещо інша. Структура пранкінгу може бути схематично відображена таким чином:

I стадія

II стадія

На першій стадії, з формальної точки зору, відбувається типова комунікація, що будується за діалоговою моделлю. Інша картина має місце на другій стадії. Пранкер змінює свою функціональну роль, з суб'єкта діалогу перевтілюється у посередника, який доносить зміст діалогу, що відбувся, до масової аудиторії.

По-друге, з технічної точки зору, ключову роль відіграє Інтернет. Саме завдяки йому відбувається перехід від першої стадії комунікації до другої. Погодимося, звичайно, що цей перехід може бути забезпечений також іншими засобами (телебачення, радіо, преса, тощо), але ж саме завдяки Інтернету досягається максимальна ефективність донесення змісту діалогу до масової аудиторії.

По-третє, специфіка пранкінгу полягає в тому, що на першій стадії він являє собою типовий зразок так званої «синтетичної» комунікації, для якої характерним є механізм народження повідомлень, функціонуванню якого притаманна нерозривність комунікатора і реципієнта, спонтанність походження тієї чи іншої інформації (див. Огаренко 2013: 103).

По-четверте, характерною специфічною рисою пранкінгу є те, що він «порушує» самоідентичність об'єктів. Погодимося з тим, що у «найзагальнішому вигляді ідентичність можна розуміти як внутрішню тотожність особистості, тобто відчуття безперервності й цілісності особистого існування разом із одночасним визнанням цієї тотожності оточенням» (Покровский 2014: 114). «А король то голий», – ось кінцева мета пранкера, що перетворює пранкінг на такий собі маркер ідентичності об'єкта.

Нарешті, по-п'яте, будемо враховувати, що «соціально-інформаційне поле політики формується під цілком конкретні інтереси як можновладців всередині країни, так і зовнішньополітичних сил для вирішення певних геополітичних завдань» (Авксентьева 2013: 180). Просте питання: яким чином авантюристи-пранкери отримують телефонні номери політичних діячів, навіть президентів? Конспірологічна версія підказує, що тут не обходиться без

діяльності спецслужб. Водночас пранкерські атаки на політичних лідерів можуть розглядатися як індикатор ефективності діяльності служб, які забезпечують внутрішню безпеку держави. Скажімо, чи був об'єктом пранкінгу Д. Трамп? Ні, не був. А В.Путін? – Також ні. А П. Порошенко? – Так, був неодноразово. З цього приводу доречно згадати, як свого часу В. Путін, коментуючи діяльність російських пранкерів, висловився в тому розумінні, що, мовляв, це просто хлопці розважаються, жартують. Але з урахуванням контексту (в тому числі міждержавного) цих «жартів» можна зазначити таке. Певні висновки мають зробити самі політичні лідери, аби не попасти на гачок пранкерів та не знизити свій рейтинг серед населення країни.

Зрештою, пранкерські атаки на політичних діячів, лідерів країн можуть бути інтерпретовані як елементи гібридної війни, інформаційної агресії, спрямованої проти тієї чи іншої держави. Утім, як то кажуть, це вже зовсім інша історія, предмет окремого спеціального дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

- Акайомова, А. 2011. «Політична комунікація як процес взаємодії політичних суб'єктів», *Політичний менеджмент* 1: 87-91.
- Лиллекер, Д. 2010. *Политическая коммуникация. Ключевые концепты*; пер. с англ. С.И. Остнек. Х.: Изд-во «Гуманитарный центр».
- Вован и Лексус. 2018. *По ком звонит телефон*. СПб.: Питер.
- Огаренко, Е.С. 2013. *Политические коммуникации: учебно-методическое пособие*: Одесск. нац. ун-т имени И.И. Мечникова.
- Покровский, А.Н. 2014. «Некоторые аспекты проблемы идентичности в условиях современного коммуникативного пространства», *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія «Теорія культури і філософія науки»*. № 1142: 112-118.
- Авксентьева, Т.Г. 2013. *Політика і влада в інформаційну епоху: український контекст*. моногр. Х.: ХНУ імені В.Н.Каразіна.